

10 juni 2023 Symposium "Haags Centrum Groots en Groen"

Verslag van de derde jubileumbijeenkomst van de Vereniging Vrienden van Den Haag, in de grote zaal van de voormalige Amerikaanse Ambassade, nu Museum West, aan het Lange Voorhout 102.

Waar het over ging

Onze stad kan bogen op een voor Nederland uniek centrum. Het is zeer geconcentreerd en multifunctioneel en gemakkelijk bereikbaar. Het verbaast daarom niet dat het bij iedereen populair is, van de eigen inwoners uit de hele stad tot de vele bezoekers van elders.

Het gebied waarover wij discussieerden ligt ruwweg tussen het Haagse Bos en het Centraal Station, de Nieuwe Kerk, het Buiten- en Binnenhof, de lange Vijverberg en het Korte- en Lange Voorhout. Momenteel vinden hier cruciale veranderingen plaats die voor een groot deel het aangezicht en de functies van dit gebied voor altijd zullen bepalen.

Over deze dynamiek gaat dit debat. Wij gaven het de titel "Haags Centrum Groots en Groen". Groots vanwege de belangrijke functies die hier bijeen zijn en de kansen die er liggen: Het Binnenhof dat verbouwd wordt, het Haags Historisch Museum, het voormalige Staalcomplex dat een nieuwe gebruiker krijgt en de voormalige Amerikaanse ambassade die nu een Museum geworden is; Groen vanwege de tegenwoordig verweesde kaalheid van het Spuiplein, de Hofplaats en het Buitenhof, maar ook vanwege de hoopvolle vergroening achter de Lange Vijverberg, het initiatiefvoorstel "De Haagse Lanen" en de kansen op meer openbaarheid van het binnenterrein van het Staalcomplex aan de lange Houtstraat.

Het was een volledig open debat, zonder pertinente sturing, wat resulteerde in een levendige discussie onder leiding van journalist en Tv-presentator Frits Wester, over wat er verandert, wat er goed is en waar het wringt. Doel was te achterhalen wat de samenhang zou moeten zijn tussen alle plannen die er nu spelen of gaan spelen en welke kansen zich voor dit unieke cultuur-historische centrumgebied aandienen.

Het programma bestond uit de volgende onderdelen:

- Welkom door Akiem Helmling, directeur van Museum WEST met een toelichting op het gebouw en de toekomstige programmering van het museum
- Introductie en toelichting op het symposiumthema door mr. Rupert van Heijningen, voorzitter van de Vereniging Vrienden van Den Haag
- Paneldiscussie eerste thema, Groots, met name de vraag "Wat is de samenhang tussen al die bouwplannen?"
- Paneldiscussie tweede thema Groen, en de vraag "Wat is de verbindende rol van het groen en het water in dit gebied?"
- Duiding van de uitkomsten van het debat door professor ir. Adriaan Geuze

Waar het gehouden werd

Het Museum West bevindt zich in het museumkwartier, het deel van de Binnenstad waar dit symposium zich op richt. Het huisvestte ooit de Amerikaanse ambassade. Het is een rijksmonument, een typisch exemplaar van het brutalisme, ontworpen door de Hongaars-Amerikaanse modernistische architect Marcel Breuer. De gemeente heeft het momenteel ter beschikking gesteld voor hedendaagse kunst met een publiek toegankelijk programma. Er zijn tentoonstellingen en evenementen waarbij de directie veel aandacht besteedt aan het gebouw, aan de kunstenaars en aan discussies en debat.

Vandaar dat wij er ook welkom waren. Het museum is vijf dagen per week open en krijgt ongeveer 45.000 bezoekers per jaar.

Akiem Helmling, medeoprichter van Museum West Den Haag en onze gastheer

Wat zien we op straat in dit gebied

Rupert van Heijningen nam ons mee op een denkbeeldige wandeling aan de hand van een aantal PowerPoint-beelden:

We startten bij station Den Haag Centraal en liepen richting binnenstad. Als stadsentree geen topper. Het Haagse water links en rechts langs de Oranjevuitensingel is nu onbenut in de groenblauwe beeldvorming.

Dan de Haagse Loper: het brede obstakelvrije voetgangersgebied langs de Turfmarkt, tussen Centraal Station en Stadhuis. Het is kleurloos en van plint tot plint verhard. Wel enigszins groen, met bomen in ondergrondse bakken. Klein, maar toch: bomen.

Aan het eind daarvan kwamen we bij het voorportaal van Amare, het Spuiplein: het wordt groen en blauw, de burger heeft gekozen.

Vervolgens ging de tocht naar rechts, de abrupte overgang naar de Spuistraat. Versteend, verrommeld, met een verwarrende hoeveelheid verkeersborden en obstakels.

Aangekomen op de Hofplaats krijgen we een impressie van wat staat te gebeuren met de nieuwe verdiepte entree van het Binnenhof, daar waar ooit de Hofpoort was. Het lijkt op een verdekt opgestelde metro-ingang. Laten we hopen dat de kastanjes die er staan de ingreep overleven. Vervolgens zien we hoe om de hoek de toekomstige nieuwe hofgracht langs het Binnenhof eruit komt te zien; een welkome terugkeer naar de historie en een belangrijke toevoeging aan het Haagse oppervlaktewater.

Ter hoogte van het Buitenhof en Plaats treffen we een stenen vlakte. En dan natuurlijk de Hofvijver. Water en groen zijn hier terug en men flaneert er. We zien toeristen uit de hele wereld, families uit de regio en Haagse jongeren. Het Haagse centrum is van iedereen.

Daarna voorbij het water, bij het Korte Voorhout, bevindt zich direct naast het Marcel Breuergebouw de inrit van een parkeergarage, een vreemd element in de verbinding naar het Museumkwartier.

Bij de Korte Vijverberg op het Tournooiveld rechts, in de Lange Houtstraat; daar bevindt zich het voormalig Staalcomplex. Een gesloten front dat in niets communiceert met deze straat.

Vanaf het Toernooiveld zien we op tekening hoe het karakteristieke silhouet van het historische torentje van de Sint Joris Doelen zal kunnen gaan wegvallen tegen een toegestane grote dakopbouw.

In het binnenterrein treffen we een versteende en donkere wirwar van ontoegankelijke ruimten. Midden in de Lange Houtstraat verstoort een grijs-geel geruit modern gebouw, als een soort grafiekpapier de historische gevelrij.

Tournooiveld Den Haag: Naast het torentje wordt nu een vierde bouwlaag toegestaan

Dit was een schets van de situatie zoals die aan het symposium werd voorgelegd en ons uitdaagde om te spreken over kansen voor meer samenhang die de cultuurhistorie van water, groen en gebouwen zou kunnen verheffen. Liefst tot één symbiotisch GROOTS, GROEN EN BLAUW historisch centrum, uniek in Nederland.

Wat zegt dit ons

Zowel voor de pauze als daarna vonden de panelleden elkaar in grote lijnen in het grote belang van dit specifieke deel van de binnenstad, als wervend oriëntatiepunt voor het stedelijk leven, met een concentratie van belangrijke functies die dit deel van Den Haag ver boven het lokale belang uittilt. Het is een levend onderdeel van de nationale historie, als het traditionele en huidige bestuurscentrum van het land, met een hoge toeristische aantrekkingskracht en een directe aansluiting op de belangrijkste vervoersverbindingen. Uniek omdat het dicht bij de mensen staat en toegankelijk is. Voor de gehele Haagse regio werkt het als een culturele pleisterplaats, door het samenstel van functies dat hier bijeen is, van zowel hoge als bescheiden statuur. Dankzij de menging met laagdrempelige uitgaansvoorzieningen en de nabijheid van een groot winkelareaal is dit geen elitair gebied.

Al deze waarden maken dat het investeren in passende vormgeving, van gebouwen en openbare ruimte, ten goede komt aan heel Den Haag. Het werd door allen als uitdaging gezien om hier een bij uitstek aangenaam verblijfsklimaat te scheppen, beter dan wat het nu is, zeker ook als de hittestress door de klimaatverandering verder toeneemt. Het initiatief van de Vrienden, om op deze zonnige zaterdagmiddag hierover een positief-uitdagende discussie te entameren, met zes direct betrokken partijen, viel dan ook al direct in goede aarde.

De uitdaging is om dit ook in operationele zin verder te brengen, er een goed verhaal van te maken, inclusief het hoe en wat van een doortastende aanpak. Een goed integraal plan als dragend vehikel, waarbij alle onderdelen op elkaar zouden aansluiten en de kwaliteit van het gehele gebied zou optillen. De behoefte daaraan werd door allen nadrukkelijk gevoeld. Dat dezer dagen ook het nieuwe Binnenstadsplan verscheen werd gezien als zeer bemoedigend, omdat daaruit blijkt dat de gemeente opnieuw in staat is om met inzet van velen en met groot draagvlak een aanpak uit te werken.

Het panel:

De leden van het panel vertegenwoordigden een breed scala van belangen in een vernieuwde vormgeving van het gebied:

- Tjeerd Vrij, Directeur Haags Historisch Museum en Rijksmuseum de Gevangenpoort
- Det Regts, Voormalig VVD raadslid en indiener initiatiefvoorstel voor De Haagse Lanen
- Lisette Nijs, Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling
- Jeroen Oosterwal, voorzitter Bewoners Rondom het Plein
- Anneloes van Boxtel, programmadirecteur Gebiedsontwikkeling Den Haag, Rijksvastgoedbedrijf
- Clara Visser, Bomenstichting

Thema 1: De samenhang in functies en stadsbeeld

De panelleden en de zaal waren het erover eens dat de vele grote transitie die hier in voorbereiding zijn ter versterking van een kwaliteitssprong kunnen worden benut. De interessante uitdaging is om uit zowel de eenheid in de stedenbouwkundige structuur als ook de verschillende leeftijden van de gebouwen, het diverse gebruik en de verbindende openbare ruimte een nieuw inspirerend geheel te smeden dat naast het verleden ook de toekomst in beeld brengt. Waarbij de functies echt horen bij de straat waarin zij zich bevinden, en historische gevels geen lege façades zijn. Dit is bij uitstek een taak en zorg van de gemeente.

Maar ook het Rijksvastgoedbedrijf betuigde zich van een verantwoordelijkheid voor de inzet van publiek geld en het belang van aansluiting van historische bebouwing bij publiek gebruik ervan.

De musea in dit gebied zijn de moeite waard om er alles aan te doen. Niet alleen omdat de gebouwen mooi zijn maar ook omdat de samenhang tussen verleden en heden door mensen gezien moet kunnen worden. Dan gaat het om toegankelijkheid, maar ook om “marketing” in de buitenruimte, met evenementen zoals de vrijheidsmaaltijd op het Lange Voorhout. De directe omgeving moet daarvoor uitnodigend zijn. Het Tournooiveld zou een verzamelplek kunnen worden. Met het Kinderboekenmuseum ging het mis, maar de renovatie van het Haags Historisch Museum biedt kansen, en het zou mooi zijn als er ruimte blijft voor andere culturele- of museale functies. Een schelpenpad zoals voorzien in het plan van De Haagse Lanen kan die eenheid bewerkstelligen, zeker als het ook wordt doorgetrokken naar de Korte Vijverberg.

Over het Staalcomplex

De nieuwe invulling van het Staalcomplex wordt een winnen-of-verliezen-verhaal. Tussen nu en een jaar ligt hier een enorme kans voor een culturele bestemming. Dit deel kan ook transparanter worden gemaakt. Voorkomen moet worden dat het binnenterrein wordt volgezet met een grootschalige instelling waardoor het weer gesloten raakt. De nieuwe invulling moet nu juist aanleiding zijn om het binnenterrein te betreden, geschikt voor openbaar gebruik, en aansluiting op de straat te geven, door middel van ontmoetingsplaatsen en horeca.

Over de historische configuratie

Verandering moet alleen worden toegestaan als het passend is in de historische context, en als het een verrijking kan betekenen voor het verblijfsklimaat. Een huiskamer voor de stad. Daartoe zou ook de connectie met aan de ene kant Amare en aan de andere kant de Prinsessegracht moeten worden

gemaakt. Dan worden alle belangrijke functies verenigd. Dit is nu bijna allemaal versteend gebied en dat kan beter, uitnodigender. Ook voor de gemeenteraad is de beeldkwaliteit onduidelijk en is er te weinig invloed op uit te oefenen, zo laat de een raadslid van de PvdD weten.

Over bewonersbelang

De bewoners zijn de eerste en laatste bezoekers van het gebied. Zij laten duidelijk weten dat zij niet het sluitstuk willen zijn van plannen. Het gebied ontleent zijn aantrekkelijkheid als woonbuurt aan de diversiteit en gezelligheid. Het zou 24-7 levendigheid kunnen bieden, als daarbij een zekere balans in achtgenomen wordt. Het gaat om intensief gebruik van ruimte die met velen gedeeld moet worden en leefbaar moet blijven zonder al te veel spanningen. Hoe het ook verder gaat uitpakken, participatie moet uiteindelijk leiden tot het nodige draagvlak. Als het gaat om een Plan Uitwerkingskader PUK is het voor bewoners interessant om de functie van het wonen te versterken met op het wonen gerichte voorzieningen.

Het wordt betreurd dat de gemeente niet bereid is om de LER tot een algemeen instrument te verheffen.

Invulling met nog meer kantoren is niet wenselijk vanwege het zwarte gat in de nacht wat daardoor zou ontstaan.

Over de investeringen:

De partijen die in dit gebied investeren zullen altijd gebaat zijn bij duurzaamheid en toekomstbestendigheid. Dat is Immers belangrijk voor een gezond verdienmodel. Als een nota van uitgangspunten voor dit gebied door de gemeente wordt ontwikkeld, dan zal die uiteindelijk pas operationeel kunnen worden als het plan ook door de markt kan worden opgepakt. Het zal ook inclusief deze opgave op de markt gezet moeten worden. Dat komt neer op meer overheidsbemoeienis met de voorwaarden in de openbare aanbesteding. Dat speelt zeker in het geval van te beschermen monumentale waarden. De meest aannemelijke stakeholders moeten hierin een gemeenschappelijk belang kunnen herkennen.

Over de legitimiteit

Voor wat betreft het proces naar een gedragen eindresultaat, maar ook vanwege de kwetsbaarheid van de historische elementen is het noodzakelijk dat de besluitvorming en daaropvolgende vergunningsprocedures toegankelijk zijn voor daadwerkelijke inspraak. Dat is nu niet het geval. Procedures moeten dienstbaar zijn en niet de dienst gaan uitmaken. Dat kan, als de deskundigheid van de gemeente, ook die van de ACOR, tijdig en op voorhand met de buitenwacht wordt gedeeld. Zo werd voorgesteld om de beslotenheid van de ACOR in specifieke gevallen voor een deel op te heffen.

Deze informatieoverdracht wordt gezien als essentieel. De nu in ontwikkeling zijnde participatiegids biedt onvoldoende houvast en vooralsnog is er geen zicht op een raadsbehandeling. Alhoewel er al mee gewerkt wordt blijft participatie daarmee een informele activiteit.

De sfeer van chagrijn in de stad die in dit verband wordt gememoreerd is zeker hieruit te verklaren. De markt domineert, verantwoordt zich niet, de besluitvorming is een black box, en dat frustriert de daadwerkelijke inspraak. Bewoners voelen zich buitengesloten. Gelukkig zijn er nog mensen bij de gemeente, zo blijkt uit deze discussie, die deze frustratie opmerken. Zo kan er misschien wat aan gedaan worden. In ieder geval is het Binnenstadsplan een goed voorbeeld van daadwerkelijke participatie geweest.

Over het bestuurlijke proces

Geconcludeerd wordt dat in het hier besproken gebied zowel het proces als de inhoud in gedeeltes gradueel bij elkaar moeten worden gebracht. Er zijn procedures, beleidskaders, een Binnenstadplan en ook nog aanzienlijke witte vlekken. Voor een goede planmatige en geïntegreerde aanpak van het geheel is centrale regie noodzakelijk. Vooral omdat het een hoogstedelijk gebied betreft waarbij de voorwaarden voor kruisbestuiving tussen de vele belangen goed vastgelegd moeten worden. Het is een complex geheel, van zowel homogeniteit als verscheidenheid, waarbij keuzes onvermijdelijk zijn.

Thema 2: De inrichting van de openbare ruimte.

Algemeen bestonden er zorgen over de teruggang van de hoeveelheid groen in de zich verdichtende stad. Het predicaat Groene Stad aan Zee lijkt te veel te zijn ingewisseld voor Stad van Vrede en Recht, terwijl beide elkaar niet behoeven uit te sluiten. Het kapbeleid van bomen en de herplant van 1 op 1 schiet te kort. Het groen van een volwassen boom is immers vele malen groter dan het groen van de vervangende jonge aanplant. Zo kan een kwantitatieve afname niet worden voorkomen. Er is vanwege zowel de klimaatcrisis als de achteruitgang in biodiversiteit reden om dit beleid aan te passen en toe te werken naar een positief saldo. Om achteruitgang te stuiten moeten in de stad daarom meer kansen gecreëerd worden voor bomen van de eerste categorie. Ook hier in dit gebied. Het Binnenstadplan voorziet hier gedeeltelijk in, maar ook het initiatiefvoorstel De Haagse Lanen draagt hieraan bij.

Over de transitie van de openbare ruimte

Veel van de discussie concentreerde zich in dit tweede deel van het symposium op de realisatie en verdere uitwerking van het initiatiefvoorstel Haagse Lanen. Het werd met grote meerderheid in de gemeenteraad aangenomen en stelt een samengestelde transitie van de openbare ruimte aan de orde. Deze behelst meer dan het van gevel tot gevel oppimpen van een verbindend gebied. De meeste van de belangrijke functies zijn hier gelegen: Amare, het stadhuis, en het Binnenhof. Zij krijgen zo een kwalitatief hoogwaardig decor, van de Amsterdamse Veerkade tot aan de Plaats en verder naar Kneuterdijk en het Voorhout. Behalve het opruimen van de verrommeling zijn er de nodige milieuwinstpakkers die met dit plan te behalen; vooral de CO₂-reductie, minder luchtverontreiniging en fijnstof, minder hittestress, en een betere waterafvoer met waterdoorlatend plaveisel. Ook ligt hier de kans om op een efficiëntere herstructurering van de ondergrond uit te komen doordat kabels kunnen worden gestroomlijnd en ruimte gemaakt kan worden voor wortelkluiten van grote bomen.

Over de kostendragers

Evident is de meerwaarde van deze transitie voor het verblijfsklimaat op straat. Dit komt ten goede aan zowel de economie als aan de volksgezondheid en de biodiversiteit in de stad. De kosten zouden met recht gecompenseerd kunnen worden uit Rijksbijdragen en EU-subsidies, als zijnde zinvolle besteding aan de oplossing van een knelpunt in de buitenruimte van een stad die haar groei in het eigen gebied opvangt. Dat vraagt om een meerjarenplan, specifiek voor dit gebied, met een consequente fasering, een centrale vasthoudende regie, een toereikend budget en steun van alle betrokken partijen. Daartoe moet het gebied helder omkaderd zijn en in de publieke besluitvorming een gebiedsgerichte prioriteit meekrijgen. De waarde-creatie die hier kan ontstaan is ook reden voor medefinanciering vanuit nieuwe investeringen in de naastgelegen omgeving, zoals bijvoorbeeld de nieuwe grondposities rond het Centraal Station, of het optoppen van bestaande gebouwen of de reeds geplande aanvullende nieuwbouw. Of anderszins vanuit mogelijk nieuwe impulsen voor de functiemix in het centrum.

Over de onderbouwing

Voor de planontwikkeling is onderzoek nodig naar de belangrijkste basisvoorwaarden, naar de condities van de ondergrond, de te verzekeren toegankelijkheid voor bewoners en openbaar vervoer als wel voor de expeditie van de hier zittende bedrijven en winkels. Een meer verkeerskundige vraag is of de auto eruit kan en wat dat betekent voor de omliggende verkeerscirculatie. Ook het verkeer leent zich voor transformatie en dat vraagt om keuzes: Gaan de politiek voor de “early adapters” of niet? Met drie intercitystations in de nabijheid zou de bereikbaarheid van dit gebied opnieuw en modern ingevuld kunnen worden, met deelfietsen, naar het voorbeeld van de Beestenmarkt in Delft, met Platanen als een groen dak.

De Beestenmarkt in Delft

Ook de stedenbouwkundig-morfologische uitwerking vraagt om nadere analyse, namelijk van de landschappelijke eigenschappen, zoals de aanwezigheid van oude duinen en strandwallen die er bijvoorbeeld voor zorgen dat de Hofweg omhoogloopt. Dit sluit aan bij de Haagse karakteristiek van lange lanen met bomenrijen.

Het gaat om een beter groenblauw casco, dat zich uitstrekt tot en met de verbinding met het Haagse Bos. Voor sommigen ging dit zelfs nog verder en is er vanwege de stadsecologie zelfs een verband met het ruimere buitengebied, zuidoostwaarts met de Trekvlucht richting Delft en noordoostwaarts met het Nationaal Park Hollandse Duinen richting Wassenaar en Leiden. Beide richtingen vinden een kruispunt nabij het Binnenhof. Door deze ecologische verbinding te leggen wordt het buitengebied als het ware naar binnen getrokken.

Over het Binnenstadsplan

Op dit punt in de discussie kwam het Binnenstadsplan aan de orde dat binnenkort naar de raad gaat. Vergroening is een onderdeel daarvan en daarmee sluit het aan bij de discussie van dit symposium. Dit plan is sterk omdat het door vele partijen is opgesteld en onderschreven. Een mooi staaltje van participatie. Het is de basis voor het uitrollen van ideeën voor meer en steviger groene vingers in de stad, ook verder naar CID en Trekvlucht. Het geeft aan hoe het groen deze lange lijnen versterkt en de verbinding maakt tussen de verschillende planonderdelen. Het plan is onderdeel van de duurzaamheidsdoelstelling in de college-agenda. En het biedt de mogelijkheid om de groene doelstellingen in een deelgebied zoals het onderhavige om te zetten in een planvorm. Geadviseerd wordt om in het centrum daarmee te beginnen en van daaruit verder naar buiten te werken. Het

openmaken van grachten, zoals nu voor een stukje bij het Binnenhof gebeurt, is daarbij van belang voor de langere termijn.

Over de inrichting op maaiveldniveau

Voor wat betreft de beplanting en inrichting van de openbare ruimte wordt benadrukt dat deze gebaat is bij een langetermijnperspectief. Losse plots worden het best gezien in het kader van één geheel. Zo kan een no-regret beleid worden gevoerd. Dat speelt vooral bij de soortenkeuzes voor bomen van de eerste grootte, die ecologisch passend moeten zijn en weerbaar voor ziektes en plagen. Een ander advies betrof een kindvriendelijke omgeving die zich leent voor leren en spelen. Laat kinderen daar vooral zelf aan meedenken.

De Afronding

Aan het slot van dit symposium bezag Adriaan Geuze deze discussie vanuit de distantie van de deskundige die van buiten komt, maar niettemin een sterke affiniteit heeft met Den Haag. Hij zag dat Den Haag, als groene stad, een product is van vakmanschap en van herhaling in de tijd. In de geschiedenis is er volgens een bepaalde structuur aan de stad gewerkt. Men liet het niet aankomen op toeval of willekeur. Wel was er soms meer pech dan geluk. Gedeelde opvattingen over kwaliteit geven toch de doorslag; niet de procedures. Het verhaal van de stad is dat van een lang volgehouden wensbeeld, waarin groen kon rekenen op mededogen en de openbare ruimte aan haar eigen inwoners toebehoorde. Dat heeft geresulteerd in een hoge stedelijke kwaliteit. Het Voorhout overleeft elke tijd.

De grote uitdaging is nu, in de dichte pakking van een stadscentrum en in onze haastige samenleving, dat de onderscheiden functies moeten mengen en elkaar verdragen. In de druk die dat met zich meebrengt is het zaak om met het groen een steevaste koers te blijven varen. Een voorbeeld van verdraagzame menging is wellicht de Maliebaan in Utrecht met Lindes, net zo uniek als het Voorhout. De herinrichting start eind 2024. Daarbij gaan twee autorijbanen in het midden plaatsmaken voor een fiets- en wandelpromenade, en kunnen automobilisten straks alleen nog over de twee ventwegen rijden. De Maliebaan wordt zo een plek om te 'verblijven en flaneren', wat dicht bij het idee van Haagse tuilerieën komt. Het initiatief daarvoor in Den Haag ligt er; nu doorpakken naar een daadwerkelijk reëel plan en een raadsbesluit.

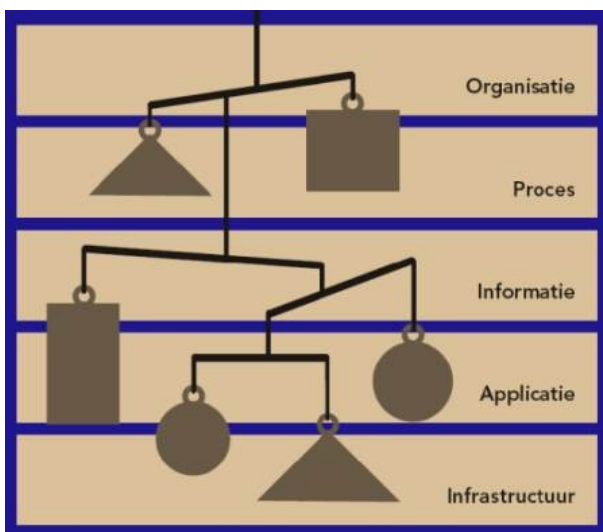

De nieuwe Maliebaan in Utrecht vanaf 2024,

Het beeld op ooghoogte van de Hofweg en het Buitenhof, waarvan de Vrienden een dia lieten zien, staat vol met verkeersborden, reclame en andere attributen. Het geeft aan dat hier de verkeerafwikkeling dominant is geweest en dat de buitenruimte geen aansluiting heeft gekregen bij de omringende stad. Daardoor ontstond chaos en ging de potentie van deze ruimte verloren. Laisser faire is hier geen optie meer. Het openbare gebied mag in het belang van de stad geen slordige sluitpost zijn. Duidelijk is dat de gemeente hier een saneringsproject van moet maken, zo mogelijk tegelijk met de herinrichting.

Vanwege de bereikbaarheid van de overheidsgebouwen en de bestaande tramsporen is dit wel een uitdaging. Ook omdat het saneren en het verleggen van kabels en leidingen wordt bepaald door afschrijvingstermijnen. Het is een complexe opgave, die niettemin de moeite waard is omdat ook de massacultuur van het winkelcentrum nabij is, de auto's breder worden en elektrische fietsen een gevaar opleveren. Van het vijflagenmodel in de architectuur is het zaak ook de vijfde laag mee te nemen bij het vinden van oplossingen; zeker in het besef dat openbare ruimte van ons allemaal is, een lange levensduur heeft en veel geld kost.

Het vijflagenmodel in de architectuur

Ten behoeve van de beeldkwaliteit die dit deel van de stad verdient zou de Welstand voor het centrum anders georganiseerd kunnen worden, inclusief de kapvergunningen. Dit pleit voor een stadsbouwmeester, met een coördinerende bestuurlijke delegatie voor de binnenstad. De renovatie van het Binnenhof geeft bovendien reden om aan te sluiten bij het historisch onderzoek dat hier plaatsvindt, zodat geen geschiedenis verloren gaat.

Al met al was de conclusie dat bij alle instanties voorzichtigheid is geboden en het maken van snelle keuzes te mijden is. Daarbij kan de geconstateerde lelijkheid als hulpmiddel dienen voor een goed stadsdebat. Om daarvoor ruimte te maken zou het fundamentele verhaal van de openbare ruimte eerst op de agenda gezet moeten worden, los van alle andere plannen, met de input van stedenbouwkundig vakmanschap als katalysator.

Procedures mogen niet de overhand gaan krijgen, want de opgave is complex; Het gaat om consistentie die uiteindelijk bepalend is voor draagvlak en optimaal gebruik en voor een resultaat dat met de tijd moet kunnen meegaan. Dit bewustzijn moet worden hersteld in de binnenstad.

Punt op de horizon is de versterking en het herstel van het stedelijk weefsel in de binnenstad-de grachten, de lijnen en de pleinen- en de identificatie met de landelijke democratie die hierbij hoort en in de historie verankerd is. Dit gebied moet dit kunnen ademen. Daartoe moet het gebruik van de ruimte en de functionele invulling van de gebouwen met elkaar verenigd worden, inclusief het

microklimaat onder de grond. Daartoe is in dit symposium al een grote hoeveelheid kennis aan bijeen gekomen. Een stadsbouwmeester kan de verbindende factor zijn en de organisator van het debat. Het advies is om nu de hier aanwezige capaciteiten te verenigen en te benutten voor een speciaal voor dit gebied op te zetten bureau dat de uitdagingen aankan.

De afsluiting

Met de levendige discussie van panelleden en zaal leverde deze middag van 10 juni een staalkaart op van constructieve ideeën voor het Haagse historische centrum, op basis waarvan onderzocht kan worden hoe in dit deel van de binnenstad samenhang in functies en beeld kan worden aangebracht en hoe dit zijn uitwerking heeft op de toekomstige kwaliteit. De middag werd besloten met de toezegging dat deze staalkaart in een verslag wordt verwoord en aan de wethouder voor de binnenstad zal worden aangeboden.

29-6-23-EhV